

YABANCIDAN ARKADAŐA: ÜNİVERSİTENİN İLK YILINDA ARKADAŞLIK AĞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Arş. Gör. Dr. Hülya AĞCASULU†

ÖZET

Bireyler arasında kurulan arkadaşlık bağlarının bireylerin ömürleri boyunca sahip oldukları sosyal sermayeleri olduğu bilinmektedir. Bu çalışma bireylerin yaşamında değişim süreci kabul edilen üniversitenin ilk yılında kurulan arkadaşlıkları ve bu arkadaşlıkların devinimiyle gelişimini konu edinmektedir. İki aşamalı bir çalışmanın ilk ayağını oluşturan bu çalışmada üniversite birinci sınıf öğrencileri arasında eğitim yılı başında yeni kurulmaya başlayan arkadaşlık ilişkileri incelenmektedir. Eğitim yılı sonunda yapılması planlanan araştırmanın ikinci aşamasında, bu ilişkilerin devinimi ve ağdaki değişimler gözlemlenecektir. Bu aşamada arkadaşlık sosyogramı çıkarılarak, ağın genel görünümü, spesifik öğrencilerin ağdaki konumu ve durumu analiz edilmiş; ayrıca ağın merkezilikleri ile türdeşlik sonuçları yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda yeni oluşan arkadaşlık ağının parçalı yapıda olduğu, düşük bağ ve yoğunluğa sahip olduğu ve yalıtılmış öğrencilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Dönemin ve etkileşimin yeni başlaması nedeniyle düşük değerler gözlemlenmiştir. Çok bileşenli ve göreceli olarak homojen bir ađ yapısı araştırmanın bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Ağlar, Etkileşim, Sosyal Ađ Analizi, Sosyal Sermaye, Sosyal Mübadele.

FROM STRANGERS TO FRIENDS: A RESEARCH ON FRIENDSHIP NETWORKS AMONG FRESHMEN

ABSTRACT

The friendship ties established between individuals are known individuals' social capital throughout their lives. This study focuses on the friendships established in the first year of the university, also the evolution and development of these friendships. In this study, which constitutes the first component of a two-phase study, the newly established friendships among students is examined at the beginning of the academic year. In the second phase of the research, which is planned to be carried out at the end of the educational year, the changes in the network will be observed. At this stage, this paper has visualized the friendship sociogram, analyzed the general view of the network and the position and status of specific students in the network. Besides friendship network's centrality and homophily are interpreted. The study's findings are fragmented structure of the newly formed friendship network, low density score and average ties accompanied by the isolate students. Low scores are due to launch of the term and interactions. A multicomponent and relatively homogeneous network structure is also among the findings of the study.

Keywords: Social Networks, Interaction, Social Network Analysis, Social Capital, Social Exchange.

* Bu çalışma 27-29 Nisan 2019 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilen ASEAD V. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda "Yabancıdan Arkadađa: Üniversitenin İlk Yılında Arkadaşlık Ağları ve Devinimi Üzerine Bir Araştırma" adıyla sözlü bildiri olarak sunulmuş ve bu bildiriden türetilmiştir.

† Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, hulyatek@sdu.edu.tr

GİRİŞ

Sahip olduğumuz sosyal çevre ve arkadaşlar, dış dünyaya kim olduğumuz hakkında ipuçları vermektedir. Günlük hayatta kullandığımız “bana arkadaşını söyle sana kim olduğumu söyleyeyim” sözü boşuna sarf edilmemiştir. Hayata bakış açımız, tutum ve davranışlarımız, eğitim ile kariyerimiz ve hatta eş seçimlerimiz dahi sahip olduğumuz arkadaş çevremizden etkilenmektedir.

Sosyal çevremiz aile, eğitim hayatı, iş hayatı ve evlilik gibi çoğunlukla farklı bir sosyal ortam olan hayatımızdaki önemli dönüm noktalarında değişime maruz kalmaktadır. Üniversite hayatı da bu dönüm noktalarından biridir. Yükseköğrenimin sosyal mobilite sağladığı bilinmektedir. Bu sosyal mobilite ile yeni reşit olan bireyler aile, eski arkadaşlar ve hatta yaşanan şehirden uzaklaşarak yeni arkadaşlık ilişkileri kurmaya başlamaktadır. Nitekim yepyeni bir deneyim olan ilk defa ailelerinden bağımsız bir birey olarak yalnız hayatını idame etmeye çalışan öğrenciler arasında kurulan bu arkadaşlıklar çoğunlukla kalıcı olmaktadır.

Yükseköğrenim hayatına başlama gibi hayatımızdaki strese ve zorluklara sebep olabilecek önemli dönüm noktalarında arkadaşlar birbirlerine destek olarak süreci atlattıklarına yardımcı olmaktadır. Sadece sosyal destekle sınırlı kalmayan arkadaşlık ilişkileri aynı zamanda bireylerin tavsiye almalarını, onlara rehberlik etmelerini, onları dinlemelerini, cesaretlendirmelerini, aidiyet hissi sağlamalarını, geri beslemelerle yanlışlarını düzeltmelerini sağlamaktadır. Bu bakımdan arkadaşlar bazen aile üyelerinin bile üzerinde bir değere ve yere sahip olabilmektedir. Aynı zamanda yaşamları boyunca her birey en başta sosyal, psikolojik ve bazen ekonomik kaynakları da barındıran bir dosta ihtiyaç duymaktadır (Buote vd., 2007). Arkadaşlık ağlarının özünde ne olduğu sosyal sermaye ile açıklanmaktadır. Arkadaşlık ağları karşılıklı güven, dayanışma ve sosyal bağlantılılık sağlayan, bireylerin sağlık, esenlik ve özgüvenlerine katkıda bulunan ve aynı zamanda bireylerin faydalanabileceği sosyal bağlantı ve ağlara aracılık eden ve yaşam boyu kullanılan bir kaynaktır (Reynolds, 2007). Bahsedilen bireysel getirileri nedeniyle yüksek ve çeşitli gömülü kaynağa sahip ağ olarak nitelikli sosyal sermaye olduğu iddia edilebilir.

Bu çalışma bireylerin yaşamında değişim süreci kabul edilen üniversitenin ilk yılında kurulan arkadaşlıkları ve bu arkadaşlıkların bir eğitim ve öğretim yılı sonunda devinimini, gelişimini konu edinmektedir. Çalışmanın saha uygulaması Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü birinci sınıf öğrencilerinde gerçekleştirilmiş ve eğitim yılı başında yeni kurulmaya başlayan arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Bu aşama daha çok arkadaşlıkların neden kurulduklarıyla ilgili çıkarımlarda bulunmayı hedeflemektedir. Eğitim yılı sonunda yapılması planlanan araştırmanın ikinci aşamasında, bu ilişkilerin devinimi ve ağdaki değişimler tespit edilerek arkadaşlıkların süreklilik nedenleri ve muhtemel müdahale araçlarının değerlendirilmesi yapılacaktır. Çalışmanın içeriği kavramsal çerçevede arkadaşlık tanımı, benzer çalışmalar, sosyal sermaye ve sosyal mübadele kuramı; araştırma yönteminde, saha uygulaması ile araştırma kitlesinin arkadaşlık ağının analizini kapsayan üç bölümden oluşmaktadır.

ARKADAŞLIKTAN NE ANLIYORUZ?

Çok sayıda disiplin tarafından tartışılan arkadaşlık kavramının tanımının da uzun yıllar sonucunda evrildiği görülmüştür. Önceden çocuklar arasındaki arkadaşlığın geçici olduğu düşünülmüştür. Günümüzde ise okul öncesi dönemlerde dahi sıkı ve güçlü arkadaşlık bağlarının kurulabildiği ispatlanmıştır (Amichai-Hamburger vd., 2013). Son dönemlerde fiziksel arkadaşlığın yanı sıra sanal vasıtalar olan sosyal medya arkadaşlıkları hem günlük hem de akademik hayatı meşgul etmektedir.

Arkadaşlık doğasında birçok farklı ilişki türünü de barındıran kapsayıcı ve aynı zamanda elastik bir kavramdır. Arkadaşlığın diğer ilişki türlerinin de kaynağı olduğu kabul edilmektedir. Tavsiye ve güven ilişkileri arkadaşlık ile gelişmektedir. Başka bir deyişle, arkadaşlar arasında güven, tavsiye ve işbirliğinin gelişmesi beklenmektedir. Arkadaşlık, ilişkinin karşılıklılık ilkesine dayanmasına neden olmaktadır. Arkadaşlık ile güven mekanizması işlemekte, sosyal yardım ve destek sağlanmaktadır. Aynı zamanda, gruplardan dışlanmamanın sigortası olarak kabul edilmektedir (Lazega, 2001: 96-97).

Arkadaşlık kavramının içeriği ve sınırları da araştırmalar açısından önemlidir. Arkadaşlık, bireylerin algıları ve kültürlere göre değişiklik gösteren bilişsel bir kavramdır. Aynı zamanda bilimsel açıdan ölçülmesi zor, muğlak bir kavram olan arkadaşlık genelde çalışmalarda hafife alınmaktadır. Fakat arkadaşlığın bireylerin dünyalarını düzenlemeye yarayan 'genel bir kavram olması', bilimsel açıdan terk edilmesi anlamına gelmemektedir. Kavram, bilimsel dünyanın da entelektüel bir aracıdır. Ancak en azından kavrama karşı sistematik ve görgül bir anlayış sergilenmesi gerekmektedir. Fischer, Amerikan toplumunda 'arkadaşlık' kavramının ne anlama geldiğini tespit etmeye çalışmıştır. En azından bu toplum için arkadaşlık, sosyalleşme ve samimiyetin görüldüğü, akraba, iş arkadaşı veya komşu olmayan kişilerden oluşmaktadır. Genelde uzun süreden beri var olan, benzer yaşlardaki kişilerin 'arkadaş' olarak tanımlandığı görülmüştür (Fischer, 1982: 288-306).

Arkadaşlık karşılıklılık, yakınlık ve samimiyete dayanarak bireyler arasında birlikte kurulan çift yönlü güçlü ve sıkı ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Fakat bireyler arasındaki arkadaşlığın bu özellikleri barındırması arkadaşlığın sürekliliği için yeterli olamamaktadır. Fiziksel yakınlık veya daha doğru bir deyişle yüz yüze iletişim de arkadaşlıkların devamlılığı açısından önemlidir. Elbette fiziksel yakınlık ile esasında görüşme sıklığının yüksek olması kastedilmektedir. Aksi takdirde aynı mekânda bulunmanın arkadaşlığı tetikleme gibi bir durum düşünülemez (Amichai-Hamburger vd., 2013). Kaldı ki bu durum günümüz dünyasının Facebook gibi sosyal medya arkadaşlıklarında da geçerlidir. Yapılan çalışmalarda sanal arkadaşlıkta dahi coğrafi mesafenin bir engel teşkil ettiği kanıtlanmıştır (Backstrom vd., 2010)

Yazında arkadaşlığın tanımı ile normlarına yer veren eserler de bulunmaktadır. Arkadaşlık sosyal yapılarda sürekli karşılıklılık esasına dayanan ve genelde türdeş bireyler arasında gelişen bir ilişki türüdür¹. Karşılıklılık normu ise kültürel bir norm, yapılan iyiliğin bir şekilde geri döneceğine dair genel bir inanç veya birbirlerine bağımlı bireyler arasında bir mübadele durumu olarak değerlendirilebilir (Cropanzano ve Mitchell, 2005).

Bir çalışmada arkadaşlık tercihlerinde benzer demografik özellikler ile mekânsal yakınlığın arkadaş olma olasılığını arttırdığı görülmüştür. Aynı zamanda sosyal statüsü birbirine benzer olanların karşılaşma ve dolayısıyla arkadaş olma olasılıkları da artmaktadır (Verbrugge, 1977: 591-592). 1970lerde yapılan bu araştırma esasında adını koymadan türdeşlik normunu incelemektedir. Nitekim bu çalışmada da saha uygulamasında türdeşlik ilkesi incelenmiştir. Arkadaşlık bağlarının ilk başta kurulması açısından türdeşlik normunun, kurulan arkadaşlıkların sürdürülebilmesi açısından ise karşılıklılık normu ile güvenin bulunması gerekmektedir.

Karşılıklılık kavramında da yer aldığı gibi, bireylerin öncelikli olarak neden belli kişilerle bağ kurmayı tercih ettiğine dair varsayımlardan biri de sosyal karşılaştırma kuramıdır. 1954 yılında Festinger tarafından ortaya atılan bu kuram insanların birbirlerini

¹ Karşılıklılık ve türdeşlik ilkeleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Ağcasulu, H. (2019). Sosyal Sermayenin Bireysel Bağlarla Kurulması ve Korunması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11 (1): 18-31.

karşılaştırarak öğrendiklerini, bu amaçla arkadaşlık başta olmak üzere bağ kurarken benzer özellikleri olanları tercih ettiklerini savunmaktadır.

Amaç ve düşüncelerin bireyler açısından önemli kabul edildiği durumlarda, sosyal karşılaştırmanın birey davranışı ve düşünceleri üzerinde etkisi bulunmaktadır (Festinger, 1954). Bir başka deyişle birey kendi düşünce ve becerilerini bir referans noktası olarak karşılaştırma yapmak istemekte, bu minvalde kendine benzeyen kişilerle arkadaş olup davranışlarını arkadaşıyla karşılaştırma eğilimi göstermektedir (Kilduff ve Tsai, 2003: 49).

Ulusal yazında üniversite öğrencileri arasındaki ilişkilerin devinimini konu alan bir araştırmaya rastlanılmamasına rağmen uluslararası yazında benzer araştırmalar bulunmaktadır. Iowa Üniversitesi'nde dönem ortası ve sonunda toplanan verilerle bir bölümün bitirme projesinde öğrencilerin etkileşim ve işbirliklerinin geliştiği (Han vd., 2016); Central Florida Üniversitesi'nde interaktif müfredatın yüksek lisans öğrencileri arasında etkileşim ve işbirliğini arttırarak bilgi ağlarını geliştirdiği gözlemlenmiştir (Kapucu vd., 2010). Bu çalışmalar interaktif ders ve müfredatın önemine vurgu yapmaktadır. Hollanda'da birinci sınıf psikoloji öğrencilerini kapsayan bir çalışmada, bireylerin tamamen yabancından arkadaşlığa geçişte bağların ilk üç ayda geliştiği ve üç aydan sonra ilişkilerin büyük oranda istikrarlı hale geldiği gözlemlenmiştir (Selfhout vd., 2010). Yapılan çalışmalardan birinde üniversiteye yeni başlayanların yaklaşık %60'ının birinci dönem sonunda yakın arkadaşlarını buldukları görülmektedir (Hays, 1984). Belki de hayatımızı şekillendirecek ilişkilerin bu kadar kısa sürede stabil hale gelmesi ilgi çekicidir.

Başka bir çalışmada üniversiteye yeni giren öğrencilerin mekânsal olarak yakın oldukları kişilerle arkadaşlık kurdukları, hatta bu özelliğin aynı sosyal tabaka ve etnik kökenden olmadan daha etkili olduğu (Marmaros ve Sacerdote, 2006), kampüslerdeki etnik çeşitliliğin kurumsal yapıyla da desteklenmesi şartıyla arkadaş kompozisyonlarında heterojenliği ve farklılıklara karşı hoşgörüyü teşvik ettiği (Fischer, 2008) gözlemlenmiştir. Diğer araştırmalarda yükseköğrenim yerleşkelerinin barınma olanakları ile tasarımının farklı etnikler arasında etkileşimi arttırarak birey davranış ve yaklaşımlarında uzun vadede olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür (Festinger vd., 1963; Glaeser ve Sacerdote, 2000; Duncan vd., 2003). Bu çalışmalar kampüs tasarımı ve barınma olanakları gibi kamu politikalarının uzun erimde olumlu toplumsal çıktılar sağlayabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Başka bir ifadeyle yöneticiler ve karar alıcılar yapısal faktörleri iyileştirerek etkileşimi arttırıp daha hoşgörülü bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunabilirler.

Ayrıca üniversite birinci sınıf öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, yeni arkadaş edinme ile yeni hayata uyum arasında olumlu bir ilişki olduğu kanıtlanmıştır. Çalışmada üniversite ve yakınlarında kalan öğrencilerin evinden gidip gelen öğrencilere kıyasla daha fazla yeni arkadaşlıklar edindikleri ve üniversite hayatına daha kolay adapte oldukları görülmüştür. Aynı zamanda edinilen arkadaşların daha geniş bir arkadaşlık ağının oluşmasına kaynaklık ettiği ve aileden bağımsız yaşayan öğrencilerin yeni arkadaşlık edinmeye daha açık oldukları gözlemlenmiştir (Buote vd., 2007). Bu çalışmada da ailenin yanında kalma veya bağımsız kalmanın ağ yapısını etkilediği gözlemlenmiştir.

Yine lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen görgül bir araştırmada aynı dersi alan öğrencilerin kendi sosyal çevrelerine yeni arkadaşlarını dahil etme oranının rassallıktan uzak olduğu görülmüştür (Frank vd., 2013). Ayrıca lise öğrencilerinin ders dışı aktivitelerin öğrencilerin sosyal çevresini şekillendirerek, okumayan arkadaşlar edinip birbirlerini etkileme olasılığıyla okulu bırakma eğilimini düşürdüğü böylece sosyal sermayelerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Ream ve Rumberger, 2008). Arkadaşlık ilişkilerinin özellikle ergenlik döneminde akademik başarıyı etkileyen aynı zamanda okuldan kopmayı engelleyen bir sosyal sermaye kaynağı olduğu görgül araştırmalarda gözlemlenmiştir (Crosnoe vd., 2003).

Çalışma açısından aynı bölümde yer alan öğrencilerin de yeni arkadaş çevreleri elde etmelerinde potansiyel gömülü kaynaklara sahip olduğu düşünülebilir. Nitekim bu yeni sosyal bağlar da geleceğe yönelik bir kaynak olarak sosyal sermayenin genişletilmesi anlamına gelebilir. Arkadaşlığın tanımı, nedenleri ve benzer çalışmalarla gerçekleştirilen görgül araştırmanın önemi belirtildikten sonra hayatımızda arkadaşlıklara yer vermenin neden önemli olduğunu açıklayan sosyal sermaye kavramı ve sosyal mübadele kuramına değinmek yerinde olacaktır.

ARKADAŞLIKLAR NİÇİN ÖNEMLİ?

Arkadaşlık ilişkilerini bilimsel bir çerçeveden yaklaşırken kullanılacak belli kavram ve kuramlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve öncüsü sosyal ağlarla sosyal ilişkileri doğrudan konu edinen sosyal sermaye kavramıdır. Aynı zamanda sosyal mübadele kuramı da sosyal ilişkileri açıklamada kullanılan kuramlardan biridir.

Sosyal sermayeye olan ilgi özellikle 1990'larda artmış ve yazındaki çalışmalar çeşitlenmiştir. Bourdieu, Coleman, Putnam, Lin ve Portes² kavramı kapsamlı şekilde çeşitli açılardan ele alan öncü yazarlardan bazılarıdır. Nahapiet ve Ghoshal (1998: 243) sosyal sermayeyi birey veya grubun sahip olduğu ilişkiler ağıyla iç içe geçmiş ve bu ağ yoluyla elde edilen gerçek veya potansiyel kaynakların toplamı olarak tanımlamaktadır. Yazında yazarların bakış açılarına bağlı olarak farklı tanımlar yer alsa da ağların varlığı, güven ve belli norm ya da ilkelerin sosyal sermayenin ortak nitelikleri olduğu gözlemlenmektedir (Gerni, 2013: 16).

Arkadaşlık ilişkilerinin de en önemli sosyal sermaye kaynaklarından biri olduğu bilinmektedir. Arkadaşlık ağları genelde sosyal sermayenin bireysel getirilerine odaklanan ve özel bir mal olarak değerlendirilen tanımlarına uymaktadır. Başka bir ifadeyle sosyal sermayenin makro düzeyde ekonomik göstergelerle desteklenen ve uluslara mal edilen bir yatırım olarak değerlendirilmesinden ziyade mikro düzeyde bireylere faydaları göz önünde bulundurulmaktadır. Arkadaşlık ağlarında yer alan gömülü kaynaklara erişim ve harekete geçirebilme yetisi bireylerin hayatını şekillendirmektedir. Bireysel sosyal sermayede bir kişinin sosyal ağlarını etkinleştirip hareket ettirme kabiliyeti sosyal sermaye üretimini etkilemektedir. Bu bakımdan sosyal sermaye bireyin kendi hedeflerine ulaşmak amacıyla biriktirip kullandığı bir kaynak havuzunu temsil etmekte ve bu bağlamda özel mülk özelliği taşımaktadır. Bireylerin sosyal sermayeleri kişilerin bağ sayısına, gücüne ve bu bağların sahip olduğu kaynaklara bağlıdır (Sobel, 2002: 501). Bu çalışma açısından arkadaşlık ağları Nahapiet ve Ghoshal'ın sınıflandırdığı sosyal sermaye boyutlarından ilişkisel ve yapısal sosyal sermayeye girmektedir. İlişkisel sosyal sermaye güven, karşılıklılık, normlar veya yükümlülükler gibi ilişkilerin kaynaklarını temsil etmekte yani bireyler arasındaki ilişkilerin yapısına odaklanmaktadır. Yapısal sosyal sermaye ise bireyler arasındaki sosyal etkileşimi konu alarak ilişkileri oluşturan sosyal ağların kendisiyle ilgilenmektedir (Nahapiet ve Ghoshal, 1998).

Nihai kerte de bireysel tercih ve yapısal faktörlerden etkilenen arkadaşlık ilişkileri, bireylerin sahip olduğu sosyal sermayelerini ifade etmektedir. Bireylerin zaman, emek ve enerji harcayarak inşa ettikleri bu ilişkiler yaşamda elde edilebilecekleri fırsat ve sınırların çerçevesini çizmektedir. Başka bir ifadeyle, gelecekte ve ihtiyaç zamanlarında arkadaşlıklara yapılan yatırımların çeşitli şekillerde geri dönmesi beklenmektedir.

² Bu makalenin yazarının aynı zamanda sosyal sermayede temel bakış açılarını inceleyerek bu öncü yazarların yaklaşımlarını irdelediği bir çalışması daha bulunduğu için burada tekrarlanmamıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Ağcasulu, H. (2017). Sosyal Sermaye Kavramı Ve Temel Bakış Açılarının Karşılaştırılması. *Visionary E-Journal/Vizyoner Dergisi*, 8(17), 114-129.

Arkadaşlık ilişkilerinin önemini açıklayan bir diğer kuram da sosyal mübadele kuramıdır. Kuramın genel olarak sosyal ilişkilerde yer alan kaynakların takasından yola çıkarak aktörlerin elde ettikleri fayda, zarar ve yapılan eylemler sonucunda doğan yükümlülüklerle odaklandığı görülmektedir.

Kuramın önde gelen düşünürleri arasında Homans, Blau ve Emerson yer almaktadır. Homans kuramın adını koymadan bireylerin gerçek sosyal davranışlarının başka bir bireyle doğrudan bağlantı kurduğunda ortaya çıktığını ifade etmiştir. Homans'ın davranışsal ilkelere dayandığı kuramın adını koyan Blau ise sosyal mübadeleyi daha çok mikro-ekonomik bir kavram formunda incelemiştir. Aynı zamanda yazarın mikro süreçlerden faydalanarak makro düzeye odaklandığı da ifade edilmektedir. Emerson ise birey eylemlerinin davranışsal modelini kolektif aktörlere vurgu yaparak makro düzeye taşımıştır (Cook ve Whitmeyer, 1992: 111-112). Bu bakımdan Emerson'ın bireyden daha üst düzeyde ağ kuramı ile sosyal mübadele kuramını harmanladığı söylenebilir.

Blau (1964: 88) sosyal mübadelenin sadece piyasa ilişkilerinde değil arkadaşlık ve hatta aşk ilişkilerinde bile bulunabileceğini belirtmektedir. Her ne kadar arkadaşlık ilişkilerini açıklamada sosyal sermaye kadar öncü bir yaklaşım olmasa da sosyal mübadele bireylerin hareketlerinin diğerlerinden gelen ödüllendirme tepkilerine koşullu olarak bağlanması şeklinde tanımlanmakta çift taraflı, karşılıklı olarak koşul bağımlı ve karşılıklı ödüllendirme süreçlerini içeren değiş tokuş olarak görülmektedir. Sosyal süreçler vasıtasıyla kaynakların hareket ettirilmesini sağlayan sosyal mübadele, ancak yapılan hareketin sonunda bireyin kazanabileceği bir değer olması durumunda gerçekleşmektedir (Blau, 1964; Emerson, 1976). Yazında bahsedilen bu kaynaklar sevgi, statü, bilgi, para, hizmet ve ürünler olmak üzere altı başlık altında toplanmaktadır (Cropanzano ve Mitchell, 2005). Doğrudan ekonomik saiklerle açıklanması mümkün olmayan ve piyasa dışında kalan arkadaşlık ilişkilerinde bu kaynaklardan bilgi ve her türlü sosyal destek belki de en çok takas edilen kaynak olarak düşünülebilir.

Sosyal mübadele bireylerin geri dönüşünün olacağına inandıkları için gönüllü olarak gerçekleştirdikleri eylemler olarak tanımlanmaktadır. Blau'ya göre sosyal ve ekonomik mübadele ilişkileri olmak üzere iki farklı mübadele türü bulunmaktadır. Bu türlerin ortak yönlerinden ziyade farklılıklarına dikkat çeken yazar, ekonomik mübadelede sözleşme veya yazılı kuralların bağlayıcı olduğunu ve beklenenlerin yerine getirilmemesi koşulunda kesin müeyyidelerin bulunduğunu belirtmektedir. Aksine sosyal mübadelede bireylerde bir karşılık alma beklentisi bulunmasına rağmen bu durum gönüllülük esasına dayanmakta, aktörler tarafından yapılan bir iyiliğin ne zaman ve ne kadar geri döneceğine dair bir kesinlik bulunmamaktadır. Niteliği önceden belirlenmemiş bu ödüllerin miktarı da taraflarca pazarlık konusu edilemez (Blau, 1964; Gürbüz, 2006: 52-53).

Sosyal mübadelede eylemlerin birbirine bağımlı olması yüksek nitelikli ilişkilerin doğmasına da kaynaklık etmektedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için mübadelenin bazı özellikleri barındırması gerektirmektedir ki bunlardan en önemlisi karşılıklılık ve güvendir (Cropanzano ve Mitchell, 2005). Her iki norm da Blau tarafından etraflıca değerlendirilmiştir. Esas itibarıyla güven bu ilişkilerin giderek artan şekilde tekrarlanmasını garanti etmektedir. Başka bir ifadeyle güven azaldıkça karşılıklı sosyal mübadele de yok olmaya başlamaktadır. Sosyal ilişkilerde birey tarafından karşılıklılık normunun yerine getirilmemesinin sadece iki işi arasındaki ilişkileri yok etmeyeceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu toplumda da statü kaybı, bireye olan güvenin yok olması ve prestijinin zarar görmesine neden olacağı belirtilmektedir. Ayrıca geri dönmesi beklenen ödüllerde eşitlik normunun gözetilmesinin ilişkilerin devamlılığı açısından önemli olduğu vurgulanmış ve

ödülün verilenden çok daha değerli olması durumunda bir üstünlük durumu yaratılacağı ve bunun de sosyal ilişkilere zarar vereceği belirtilmiştir (Blau, 1964).

Bireyler sosyal ilişkileri fayda-maliyet açısından değerlendirerek zaman enerji ve fırsat maliyetleri gibi katlandıkları sosyal maliyetlerin karşılığında degecek bir ödül alacakları beklentisi içine girerler (Bolat vd., 2009: 219). Bu bakımdan kuram sosyal sermayeye kıyasla daha pragmatik sebeplerden ilişkilerin kurulduğu düşüncesini barındırmaktadır.

Esas itibarıyla hem sosyal sermaye hem de sosyal mübadele bireylerin zaman ve enerji harcayarak hatta yeri geldiğinde fedakârlık yaparak karşılardaki bireylerden bir kazanım elde etmeye odaklanmaktadır. İkisinin de konusu ilişkiler, ağlar, belli ölçüde bireylerdir. İkisinde de varlıkların önkoşulları karşılıklılık ve güven gibi norm ve değerler olup, bunların en azından asgari düzeyde bulunması beklenmektedir. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinin nedenlerini ve önemini bilimsel olarak açıklamada kullanılan bu kavram ve kuramların taşıdıkları kaynakların olumsuz olma ve bireylere zarar verebilme ihtimalinin de bulunduğu bilinmektedir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Kitleleri ve Veri Bilgileri

Bu çalışmanın araştırma kitleleri Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi sosyal hizmet bölümü birinci sınıf öğrencileridir. Bölümün başarısı açısından 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı için fakültede en yüksek üniversiteye giriş puanlarını alan öğrencilerden oluşmaktadır.

İki aşamalı olan bu araştırmanın ilk ayağında veriler anketler aracılığıyla 2018-2019 eğitim ve öğretim yılının başında Kasım 2018'de (eğitim ve öğretimin 6. haftası) toplanmıştır. Anket kişisel bilgiler ve sosyal ilişkilere dair sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan kişisel bilgilerde çok genel olarak cinsiyet memleket, barınma ve grup çalışmasında yer alıp almadıkları sorulmuştur. Bu demografik bilgilerin araştırmanın amacına uygun olarak toplandığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Özellikle öğrenciler akran oldukları için yaşları sorulmamıştır. Gelir düzeyinin de bir sosyal statü belirleme aracı olduğu ve arkadaşlıkları etkilediği kanıtlanmıştır. Fakat çok yüksek ihtimalle güvenilir bir veri olamayacağı düşünüldüğü için ailelerinin gelir düzeylerine bu çalışmada yer verilmemiştir. Son olarak veriler eğitim yılı başında toplandığı için aldıkları harçlık düzeyinin de yanıltıcı olabileceği düşünülmüştür. İkinci bölüm olan sosyal ilişkilerde isim listeleri kullanılarak kendi sınıflarındaki hangi kişilerle arkadaş oldukları sorulmuştur. Cevap olarak ise tanıma, arkadaş ve yakın arkadaş seçeneklerinden birini işaretlemeleri tanımama durumunda ise hiç işaretlememeleri istenmiştir. Tüm öğrencilere ulaşmak amacıyla anketler vize sınavları öncesinde uygulanmıştır. Eksik kalan öğrencilere ise mazeret sınavlarında ulaşılmıştır. Böylece sosyal hizmet bölümünün tüm ağ yapısı için gereken veriler eksiksiz toplanmıştır.

Analizler bireyler arası ilişkileri görselleştiren sosyal ağ analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve yazılım programı olarak günümüzde en yaygın ve temel program olan UCINET tercih edilmiştir. UCINET programı küçük ve orta büyüklükteki ağların analizinde kullanılan, kullanıcı-dostu, kapsayıcı ve sürekli güncellenen, açıklamalı kılavuzlarıyla kullanımı kolaylaştıran, çeşitli istatistik testlere ve görsellere de yer veren bir programdır. Bir çalışmada 56 farklı sosyal ağ analizi yazılım programı özellikleri bakımından karşılaştırılmıştır. Çalışma UCINET programının analizlerde kullanılan en öncü program olduğunu belirtmektedir (Otte ve Rousseau, 2002: 446; Huisman ve van Duijn, 2012: 579).

ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın araştırma kitlesi olan sosyal hizmet bölümünde toplamda 83 öğrenci bulunurken fakat 73 öğrenci derslere devam etmektedir. Çalışmada aktif devamlılık gösteren 73 öğrencinin arkadaşlık sosyogramları ve analizlerine yer verilmiştir. Tablo 1’de bölümün betimsel özelliklerine yer verilmiştir.

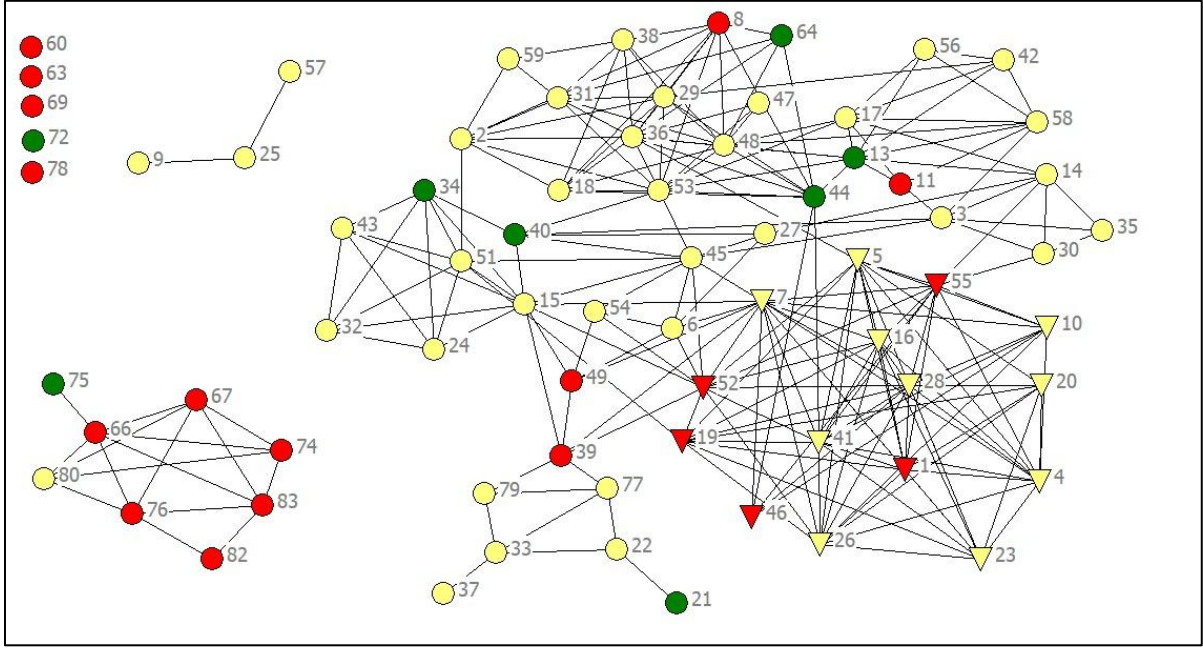
Tablo 1: Araştırma Kitlesi Betimsel Özellikleri

	SAYI (n)	YÜZDE (%)	KÜMÜLATİF YÜZDE
GENEL			
Devam Eden	73	87,95	87,95
Bırakan	10	12,05	100
Toplam	83	100	
CİNSİYET			
Kadın	59	80,82	80,82
Erkek	14	13,37	100
Toplam	73	100	
BARINMA			
Yurt	46	63,01	63,01
Apart	19	26,03	89,04
Aile	8	10,96	100
Toplam	73	100	
MEMLEKET			
Isparta	8	10,96	10,96
Antalya	10	13,70	24,66
Denizli	8	10,96	35,62
Burdur	5	6,85	42,47
Afyon	4	5,48	47,95
Muğla	4	5,48	53,43
Aydın	4	5,48	58,91
İstanbul	3	4,11	63,02
İzmir	3	4,11	67,13
Diğer	24	32,87	100
Toplam	73	100	

Tablodan da görüldüğü gibi öğrencilerin çoğu kadın (%80,82) ve şehir dışından gelen (%89,04) bireylerdir. Şehir dışından gelen öğrencilerin çoğunluğunun Isparta’ya yakın çevre şehirlerden (Antalya, Denizli, Burdur, Afyon, Muğla ve Aydın) geldiği söylenebilir. Şehir sınıflandırmasında yer alan diğer seçeneğindeki öğrencilerse en fazla iki öğrencinin geldiği şehirlerdir. Öğrenciler genelde yurt ve stüdyo dairelerde kalmaktadır.

Araştırma kitlesine uygulanan ankette ilişkişel veriler arkadaşlık sorusu ile elde edilmiştir. Şekil 1’de arkadaşlık sosyogramına yer verilmektedir.

Şekil 1: Sosyal Hizmet Bölümü Birinci Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık Sosyogramı³

Sosyogramda yuvarlaklar kadın, ters üçgenler ise erkek öğrencileri temsil etmektedir. Ayrıca sarı renkliler yurtta kalan, kırmızılar stüdyo dairelerde ve yeşiller ise aileleriyle evde kalan öğrencilerdir. Sosyogramın genel görünümünden ilk bakışta çıkarılabilecek bazı özellikler göze çarpmaktadır. Ağ toplam 8 bileşenden oluşmaktadır. Nitekim eğitim yılı başı ve öğrenciler açısından yeni bir sosyal çevre olduğu için çok sayıda bileşenin bulunması anlaşılır bir durumdur. Muhtemelen ilerleyen zamanlarda artan etkileşimle ağ yapısı daha bütüncül hale gelecektir. Genelde erkek öğrenciler arası arkadaşlık ilişkilerinin daha yoğun olduğu görülmektedir. Ailesiyle kalan öğrencilerin hepsi kadındır. Ayrıca ağda 5 öğrencinin yalıtılmış olduğu görülmektedir. Bu aktörlerin hepsinin kadın ve yurtta kalmayanlar olması ilgi çekicidir. Özellikle 60 numaranın izole kalmasının nedeni büyük ihtimalle Türkçe konuşmakta zorlanan Suriyeli bir öğrenci olmasındandır. Bu özelliği bakımından öğrencilerin büyük çoğunluğu onu tanıdığını belirtmiş fakat arkadaş olarak nitelendirmemiştir. Göreceli olarak çok sayıda bağı bulunan 1 numaralı erkek öğrenci ise öğrenci temsilcisidir.

Tablo 2: Ağ Bütünleşmesi

NETWORK COHESION	
	Arkadaşlık
1 Avg Degree	6.411
2 Deg Centralization	0.137
3 Out-Central	0.135
4 In-Central	0.135
5 Density	0.089
6 Components	8

Tablo 2’de arkadaşlık sosyogramının genel ağ bütünleşmesi ölçümlerine yer verilmiştir. Genel olarak bütün değerler düşüktür. Öğrencilerin henüz tanıştıkları ve yeni bir ortamda değişikliklere adapte olmaya çalıştıkları düşünüldüğünde bu değerlerin çıkması doğaldır. Bu ağda toplam 468 karşılıklı bağ bulunmaktadır. Olası en yüksek bağ sayısı olan 2628 bağ ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. Nitekim ağ yoğunluğunun 0,089 ile düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ortalama bağ sayısı 6,411 olarak gerçekleşmiştir. Derece

³ Ağ araştırmalarında, araştırmacının araştırma konusu ve sorusunun içeriğine göre yönlü bir ağ yönsüz hale getirilebilmektedir. Sosyolojik açıdan iki bireyin arkadaş olarak nitelendirilebilmesi için her iki tarafın da birbirini arkadaş olarak atfetmesi gerekmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde esas alınan önkoşul karşılıklılık ilkesidir. Bu sebeple anketlerde beyan edilen arkadaşlıklar ağ oluşturulurken asgari düzeyde simetrik yani karşılıklı hale getirilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için Ağcasulu, H. (2017). Ağ Yaklaşımı ve Sosyal Sermaye Kuramı Perspektifinden Formel Örgütlerde İlişkiler: Belediye Meclisi Sosyal Ağ Analizi İncelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.*

merkezleşmesinin de düşük olması (0,137) ağ yapısında göreceli olarak homojen bir dağılıma işaret etmektedir. Araştırmanın ikinci ayağı olarak aynı bölüme yılsonunda gerçekleştirilecek anket sonuçlarında bu ölçümlerin daha yüksek olması kuvvetle muhtemeldir.

Analizlerin ikinci aşamasında ağın derece ve aradalık merkezilikleri incelenmiştir. Aşağıdaki tablolarda (Tablo 3) ağı oluşturan öğrencilerin derece ve aradalık merkeziliklerine yer verilmektedir.

Tablo 3 Derece ve Aradalık Merkezilikleri

FREEMAN DEGREE CENTRALITY		FREEMAN BETWEENNESS CENTRALITY	
1	2	1	2
Degree	nDegree	Betweenness	nBetweenness
1	11.000	39	300.417
2	8.000	7	212.877
3	7.000	45	208.735
4	11.000	15	191.573
5	13.000	53	186.895
6	6.000	52	163.290
7	16.000	36	158.077
8	9.000	77	154.000
9	1.000	5	142.634
10	8.000	51	116.795
11	4.000	44	113.448
13	10.000	55	104.559
14	7.000	3	94.805
15	11.000	13	92.219
16	11.000	2	85.895
17	8.000	14	83.060
18	8.000	41	77.256
19	10.000	40	76.677
20	7.000	33	56.000
21	1.000	22	55.000
22	3.000	48	53.339
23	10.000	79	51.000
24	5.000	17	36.843
25	2.000	19	34.574
26	12.000	29	29.878
27	4.000	46	24.492
28	14.000	58	24.257
29	10.000	31	20.293
30	4.000	6	15.360
31	8.000	28	15.300
32	5.000	30	13.812
33	4.000	34	10.222
34	6.000	49	9.928
35	3.000	38	9.568
36	13.000	27	9.346
37	1.000	8	8.780
38	7.000	26	8.840
39	6.000	66	6.500
40	6.000	1	6.152
41	13.000	4	5.593
42	5.000	18	4.890
43	5.000	42	4.744
44	10.000	16	3.437
45	10.000	54	3.157
46	5.000	23	2.919
47	3.000	83	2.750
48	13.000	76	2.750
49	5.000	10	1.958
51	8.000	25	1.000
52	13.000	11	1.000
53	13.000	59	0.986
54	4.000	64	0.895
55	12.000	67	0.500
56	4.000	74	0.250
57	1.000	80	0.250
58	7.000	20	0.225
59	3.000	37	0.000
60	0.000	56	0.000
63	0.000	47	0.000
64	5.000	43	0.000
66	6.000	9	0.000
67	5.000	60	0.000
69	0.000	24	0.000
72	0.000	72	0.000
74	4.000	21	0.000
75	1.000	75	0.000
76	5.000	69	0.000
77	4.000	63	0.000
78	0.000	78	0.000
79	3.000	35	0.000
80	4.000	32	0.000
82	2.000	82	0.000
83	5.000	57	0.000

Derece merkeziliği en yüksek olanlar 16 bağ sayısına sahip 7 numara ve 14 bağı olan 28 numaradır. Her ikisi de yurttan kalan erkek öğrencilerdir. 1 numaralı öğrenci temsilcisinin ise 11 bağı bulunmaktadır. Temsilcinin göreceli olarak yüksek bağı olması iki nedenden kaynaklanabilir. İlk olarak öğrenci temsilcisi gönüllü olarak temsilci olmamış eğitimciler tarafından teklif edilmiştir. İkinci olarak öğrencinin değişen statüsü ile ağdaki konumu da değişmiş olabilir. Başka bir ifadeyle temsilci olduktan sonra diğerleriyle iletişiminin artması sonucu bağlarının arttığı düşünülebilir. Aradalık merkeziliği en yüksek olan öğrenci ise 39 numaradır. Şekil 1'deki konumuna bakıldığında 39 numaranın ağdan kaldırılması durumunda ana bileşenden kopuk yeni bir alt bileşen oluştuğu görülmektedir. Bu bakımdan bu öğrencinin ortalama bağ sayısı olmasına rağmen ağdaki yapısal konumu oldukça güçlüdür.

Tablo 4 Barınma Türdeşlik Sonuçları

		1	2	3	4
		Freq	Pct	Possible	Density
1	Internal	280.000	0.598	2468.000	0.113
2	External	188.000	0.402	2788.000	0.067
3	E-I	-92.000	-0.197	320.000	0.061

Max possible external ties: 2788.000
Max possible internal ties: 2468.000

E-I Index: -0.197
Expected value for E-I index is: 0.061

Re-scaled E-I index: -0.197

Permutation Test
Number of iterations = 5000

	1	2	3	4	5	6	7		
	Obs	Min	Avg	Max	SD	P >= Ob	P <= Ob		
1	Internal	0.598	0.329	0.469	0.679	0.040	0.004	0.997	
2	External	0.402	0.321	0.531	0.671	0.040	0.997	0.004	
3	E-I	-0.197	-0.359	0.062	0.342	0.079	0.997	0.004	

E-I Index is significant (p < 0.05)

Analizin son aşamasında arkadaşlar arasında herhangi bir türdeşliğin olup olmadığına bakılmıştır. Arkadaşlıkların öğrencilerin hemcins, hemşehri veya komşu olmalarına göre kurulup kurulmadığı sorgulanmıştır. Hemcins veya hemşehri olmadan dolayı bir türdeşliğe rastlanılmamıştır. Sadece barınmada bir türdeşlik olduğu görülmüştür. Tablo 4'te barınmanın türdeşlik sonuçlarına yer verilmiştir.

Burada çok önemli bir noktaya değinmek yerinde olacaktır. Anketler hazırlanırken öngörülemez bir ayrıntı sebebiyle bu bulguyu iyi analiz etmek gerekmektedir. Isparta'da çok sayıda apart ve yurt bulunmaktadır. Veri toplama sırasında öğrencilerin hangi apart veya hangi yurttan kaldıkları sorulmamıştır. Dolayısıyla öğrencilerin komşu olup olmadıkları bilinmemektedir. Bu türdeşliğin

istatistiksel olarak anlamlı çıkması öğrencilerin komşu oldukları için yani mekânsal yakınlık sebebiyle arkadaşlık bağı kurdukları anlamına gelmeyebilir. Fakat öğrencilerin tercih ettikleri barınma türüne göre arkadaşlık kurduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma kısa bir süre önce birbirlerine tamamen yabancı olan gençlerin üniversitede aynı bölümü kazanarak aynı sosyal çevreyi paylaşmalarıyla kurulmaya başlayan arkadaşlık bağlarını incelemiştir. Çalışma sonucunda yeni oluşan bu ağın parçalı yapıda olduğu, düşük bağ ile yoğunluğa sahip olduğu ve yalıtılmış öğrencilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Etkileşimin yeni başlaması nedeniyle düşük değerler ve çok bileşenli yapı beklenen bir durumdur. Yılsonunda bu dinamik yapının daha bütüncül olması beklenmektedir. Birkaç öğrencinin merkeziliklerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Fakat bu durumun yılsonunda değişmesi olasıdır. Bireyler arası kurulan bağların bireylerin ömürleri boyunca sahip oldukları sosyal sermayeleri olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan bahsedilen öğrencilerin ekonomik ve sosyal açıdan yer aldıkları sosyal ilişkilerden faydalanmaları için etkileşim ve arkadaşlıklarını geliştirmeleri gerekmektedir.

Çalışmanın eksikliklerinden biri de öğrencilerin kaldıkları yerlerin isminin anketlerde sorulmamış olmasıdır. Zira türdeşlik testlerinde barınmanın arkadaşlık kurmada anlamlı ve etkili olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu istatistiksel anlamlılığın sosyolojik olarak da açıklanıp açıklanamayacağı sorusu belirsiz kalmıştır. Mekânsal yakınlığın yani komşu olmanın arkadaşlıkların kurulmasında etkili olup olmadığı anlaşılamamıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında bu hususa dikkat edilecektir. Aynı zamanda çalışmanın ikinci aşamasında derslerde grup çalışması yaptıkları arkadaşların da belirtilmesi istenerek bu durumun arkadaşlık bağlarını etkileyip etkilemediği değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın belli sınırları da bulunmaktadır. Araştırmanın sınırları pozisyon temelli yaklaşım (Laumann vd., 1983: 19-28) esas alınarak çizilmiş ve bu sebeple belli bir bölümde yer alan bireyler arası arkadaşlık ilişkilerini incelenmiştir. Bu çalışma açısından bölüm arkadaşlıklarının özgür iradeye dayalı bir tercih mi yoksa sosyal etki mi olduğu konusu sorgulanabilir. Çünkü özellikle üniversite gibi sosyal yapılarda arkadaşlık ağının elastikliği oldukça yüksektir. Başka bir deyişle bireylerin istedikleri kişilerle arkadaş olabilmeye seçenekleri bulunmaktadır. Fakat arkadaşlık gibi sosyal süreçlerde sosyal tercih kadar sosyal etkinin de önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Bir başka deyişle aynı bölümde olma teşvik edilmiş bir türdeşlik türüdür ve yapısal faktörlerden kaynaklı arkadaşlıklar gelişebilmektedir. Başka bir çalışmada araştırma sınırları ilişki temelli yaklaşım esas alınarak çizildiğinde bu bireylerin bölüm dışı tüm üniversite arkadaşlıklarını ego ağları olarak gösterilebilir

Bu aşamada hem eğitimcilere hem de üniversite yönetimindeki karar alıcılara da bazı sorumluluklar düşmektedir. Özellikle bölüm derslerinin grup çalışmalarına uygun hale gelmesi, interaktif müfredat ve ders dışı aktiviteler bu etkileşimin gelişimine destek olabilir. Ayrıca ana bileşende yer alan öğrencilerin çoğunun yurtlarda, izole öğrencilerin hepsinin ise ya aileleriyle ya da stüdyo dairelerde kaldıkları gözlemlenmiştir. Buradan fiziksel yakınlığın iletişimi güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Aynı yerde kalmayan öğrencilerin etkileşimi de üniversitedeki sosyal aktivitelerin, spor kompleksleri ve öğrenci kulüpleri gibi ders dışı yapıların desteklenmesi ve çekici hale getirilmesi ile güçlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Ağcasulu, H. (2017). Ağ Yaklaşımı ve Sosyal Sermaye Kuramı Perspektifinden Formel Örgütlerde İlişkiler: Belediye Meclisi Sosyal Ağ Analizi İncelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.

Ağcasulu, H. (2017). Sosyal Sermaye Kavramı ve Temel Bakış Açılarının Karşılaştırılması. *Visionary E-Journal/Vizyoner Dergisi*, 8(17), 114-129.

Ağcasulu, H. (2019). Sosyal Sermayenin Bireysel Bağlarla Kurulması ve Korunması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11 (1): 18-31.

Amichai-Hamburger, Y., Kingsbury, M., and Schneider, B. H. (2013). Friendship: An old concept with a new meaning?. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 33-39.

Backstrom, L., Sun, E., and Marlow, C. (2010). Find me if you can: improving geographical prediction with social and spatial proximity. In *Proceedings of the 19th international conference on World wide web*: 61-70. ACM.

Blau, P. (1964). *Exchange and power in social life*. Routledge.

Bolat, O. İ., Bolat, T., ve Seymen, O. A. (2009). Güçlendirici lider davranışları ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin sosyal mübadele kuramından hareketle incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 215-239.

Buote, V. M., Pancer, S. M., Pratt, M. W., Adams, G., Birnie-Lefcovitch, S., Polivy, J., and Wintre, M. G. (2007). The importance of friends: Friendship and adjustment among 1st-year university students. *Journal of Adolescent Research*, 22(6), 665-689.

Cook, K. S., and Whitmeyer, J. M. (1992). Two approaches to social structure: Exchange theory and network analysis. *Annual review of Sociology*, 18(1), 109-127.

Cropanzano, R., and Mitchell, M. S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of management*, 31(6), 874-900.

Crosnoe, R., Cavanagh, S., and Elder Jr, G. H. (2003). Adolescent friendships as academic resources: The intersection of friendship, race, and school disadvantage. *Sociological perspectives*, 46(3), 331-352.

Duncan, G. J., Boisjoly, J., Levy, D. M., Kremer, M. and Eccles, J. (2003). Empathy or Antipathy? The Consequences of Racially and Socially Diverse Peers on Attitudes and Behaviors. *Joint Center for Poverty Research Working Paper No. 326*, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED472566.pdf>, Erişim Tarihi 14.03.2019.

Emerson, R. M. (1976). Social exchange theory. *Annual review of sociology*, 2(1), 335-362.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.

Festinger, L., Schachter, S. and Back, K. (1963). *Social Pressures In Informal Groups: A Study Of Human Factors In Housing*, Stanford, CA: Stanford University Press.

Fischer, C. S. (1982). What Do We Mean By "Friend"? An Inductive Study. *Social Networks*, 3(4): 287-306.

Fischer, M. J. (2008). Does Campus Diversity Promote Friendship Diversity? A Look at Interracial Friendships in College. *Social Science Quarterly*, 89(3): 631-655.

Frank, K. A., Muller, C., and Mueller, A. S. (2013). The embeddedness of adolescent friendship nominations: The formation of social capital in emergent network structures. *American Journal of Sociology*, 119(1), 216-253.

Gerni, M. (2013). *İlişkilerin Maddi Yönü: Sosyal Sermaye ve Örgütsel Boyutu*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Glaeser, E. and Sacerdote, B. (2000). The Social Consequences of Housing. *Journal of Housing Economics*, IX: 1-23.

Gürbüz, S. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile duygusal bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (2-1), 48-75.

Han, G., McCubbins, O. P. and Paulsen, T. H. (2016). Using Social Network Analysis to Measure Student Collaboration in an Undergraduate Capstone Course. *NACTA Journal*, 60(2): 176-182.

Hays, R. B. (1984). The development and maintenance of friendship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1, 75-98.

Huisman, M. and van Duijn, M. A. J. (2012). A Reader's Guide to SNA Software. J. Scott and P. Carrington (Eds.), *The SAGE Handbook of Social Network Analysis* 578-600. London: SAGE.

Kapucu, N., Yuldashev, F., Demiroz, F. and Arslan, T. (2010). Social Network Analysis (SNA) Applications in Evaluating MPA Classes. *Journal of Public Affairs Education*, 16(4): 541-563.

Kilduff, M. and Tsai, W. (2003). *Social Networks and Organizations*. London: SAGE Publications.

Laumann, E. O., Marsden, P. V. and Prensky, D. (1983). The boundary specification problem in network analysis. R. S. Burt and M. J. Minor (Eds.), *Applied Network Analysis: Structural Methodology for Empirical Social Research*: 18-34. Beverly Hills, CA: SAGE.

Lazega, E. (2001). *The collegial phenomenon: The social mechanisms of cooperation among peers in a corporate law partnership*. Oxford: Oxford University Press.

Marmaros, D. and Sacerdote, B. (2006). How do friendships form?. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(1): 79-119.

Nahapiet, J., and Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of management review*, 23(2), 242-266.

Otte, E., and Rousseau, R. (2002). Social Network Analysis: A Powerful Strategy, Also For The Information Sciences. *Journal of Information Science*, 28(6): 441–453.

Ream, R. K., and Rumberger, R. W. (2008). Student engagement, peer social capital, and school dropout among Mexican American and non-Latino white students. *Sociology of education*, 81(2), 109-139.

Reynolds, T. (2007). Friendship networks, social capital and ethnic identity: Researching the perspectives of Caribbean young people in Britain. *Journal of youth studies*, 10(4), 383-398.

Selfhout, M., Burk, W., Branje, S., Denissen, J., van Aken, M. and Meeus, W. (2010). Emerging Late Adolescent Friendship Networks and Big Five Personality Traits: A Social Network Approach. *Journal of personality*, 78(2): 509-538.

Sobel, J. (2002). Can we trust social capital?. *Journal of economic literature*, 40(1), 139-154.

Verbrugge, L. M. (1977). The structure of adult friendship choices. *Social forces*, 56(2), 576-597.